

๑	มทมหรรศพ	พิศกตฺระนกตฺม
	กมฤทธิเวียงรมย์	บวิธันตเกียรณ
๑	เจกชั้นพระไชยดิ้น	บุษินท์เวียงเวียร
	ชกษระกเวเนียร	มกตฺทกตฺบตฺถา

06

รูปคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์*

Forms of Khmer Loanwords
in Samudraghosḡgāṃchān(d)

จตุพร โคตรกนก**

Chatupohn Khotkanok

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเรื่องรูปและความหมายของคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์”

** นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาเขมร ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษารูปคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ ซึ่งเป็นวรรณคดีที่แต่งในสมัยอยุธยาและในสมัยรัตนโกสินทร์ วรรณคดีเรื่องนี้มีการใช้ศัพท์คำยืมภาษาเขมรอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อพิจารณาจากรูปคำศัพท์แล้ว จะเห็นว่าคำเหล่านี้มีทั้งคำที่มีรูปโครงสร้างและรูปคำตรงและต่างจากคำต้นทาง ภาษาเขมรโบราณ คำต้นทางภาษาเขมรสมัยกลาง และคำที่มีรูปโครงสร้างและรูปคำสัมพันธ์กับภาษาเขมรปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบว่า คำต้นทางภาษาเขมรคำเดียวอาจแปรเป็นคำยืมหลายรูป คำบางคำมีการปรับรูปให้เข้ากับอักษรวิธีไทย บางคำก็มีการตั้งใจดัดแปลงให้ต่างไปจากรูปคำต้นทาง บางคำมีการแก้ไขเกินเหตุ บางคำก็มีการเปลี่ยนแปลงเพียงลักษณะเดียว บางคำก็มีความแตกต่างจากคำต้นทางมากกว่าหนึ่งลักษณะ บางคำเปลี่ยนแปลงไปจนสูญเสียที่มาของคำ ซึ่งรูปคำยืมภาษาเขมรที่มีลักษณะหลากหลายนี้อาจทำให้เกิดปัญหาการตีความวรรณคดีไทยโบราณตามมา งานวิจัยนี้จะเสนอรูปคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ พร้อมกับแสดงรูปคำต้นทางภาษาเขมร เพื่อให้เห็นว่าคำมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ขณะเดียวกันก็จะเป็นประโยชน์ในการอ่านวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ให้เข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: คำยืมภาษาเขมร, สมุทรโฆษคำฉันท์

A b s t r a c t

This article aims to study forms of Khmer loanwords in the Samudraghoṣṅāṃchān(d), which was composed during the Ayutthaya and Rattanakosin periods. This literary work uses many words borrowed from Khmer. Having considered the forms of words, I find that these loan words may have the same forms as the original Old Khmer or Middle Khmer words, or the forms related to Modern Khmer. In addition, it is found that certain words have various forms. Some forms may be similar to those of the original words while others may differ from them. Some words have been modified to Thai orthography. Some words were intentionally modified to be different from the original words. Some words were hypercorrectly modified. Some words may have only a single change or may have multiple changes. Some words have changed so much that the original form is not apparent. Complication in the forms of words may cause problems to the interpretation of the Thai classical literature. This study is therefore trying to explore the changes of forms of Khmer loanwords and their original forms in Khmer to show the way the words have changed, as well as to be able to better understand the Samudraghoṣṅāṃchān(d).

Keywords: Khmer Loanwords, Samudraghoṣṅāṃchān(d)

บทนำ

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า วรรณคดีไทยโบราณมีการใช้คำยืมภาษาเขมรอยู่เป็นจำนวนมาก นักวิชาการต่างเห็นพ้องกันว่า ความรู้ภาษาเขมรเป็นเรื่องจำเป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้อ่านวรรณคดีไทยโบราณได้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง (วัลยา ช่างขวัญยืน 2541: 28-41; ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต 2542: 171-199; อุบล เทศทอง 2542: 201-212) นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องรูปคำศัพท์และความหมายของคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ ยังแสดงให้เห็นว่าความรู้ภาษาเขมรปัจจุบันเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้อ่านวรรณคดีไทยโบราณได้เข้าใจ เนื่องจากวรรณคดีไทยมีอายุตรงกับช่วงภาษาเขมรสมัยกลาง และวรรณคดีหลายเรื่องก็พบว่ามีความยืมจากภาษาเขมรโบราณหลายคำ ในภาษาเขมรเอง คำอาจมีการเปลี่ยนแปลงรูป คำภาษาเขมรโบราณเขียนอีกแบบหนึ่ง แต่ในสมัยปัจจุบันเขียนอีกแบบหนึ่ง เช่น คำภาษาเขมรโบราณที่มีความหมายว่า “รู้” มีรูป *tyaŋ* (Pou 1992: 227) ในภาษาเขมรปัจจุบันตรงกับรูป **เฒឹង** *tjɨŋ /dɔŋ/* ในสมุทรโฆษคำฉันท์และในภาษาไทยปัจจุบันมีรูป **เตียง** *tjeyŋ /dian/* อย่างภาษาเขมรโบราณ การรู้ภาษาเขมรเพื่ออ่านวรรณคดีจึงไม่ใช่รู้เพียงภาษาเขมรปัจจุบันเท่านั้น แต่ควรต้องรู้จักภาษาเขมรโบราณและภาษาเขมรสมัยกลางด้วย

นอกจากควรทราบว่ารูปพยัญชนะในภาษาเขมรโบราณ หรือภาษา

เขมรสมัยกลาง จะเปลี่ยนรูปเป็นพยัญชนะรูปใดได้บ้างในภาษาเขมรปัจจุบัน แล้ว ยังควรทราบว่ารูปพยัญชนะนั้นๆ อาจเปลี่ยนเป็นพยัญชนะรูปใดได้บ้างในภาษาไทยด้วย คำภาษาเขมรโบราณที่มีความหมายว่า “ดอกไม้ ร้อย, พวงดอกไม้” มีรูป *vñe, vñya* (Pou 1992: 458) ในภาษาเขมรสมัยกลางมีรูป *bhñi, bhñī, bhñiy* (อุไรศรี วรศะริน 2542: 34) ในภาษาเขมรปัจจุบันมีรูป ភ្នំ *bhñi /pñii/* และในสมุทรโฆษคำฉันท์พบรูป พเยย *bayiey /pháʔjia/* ตัวอย่างนี้เป็นหนึ่งในหลายตัวอย่างที่แสดงว่า รูปพยัญชนะ *v* ในตำแหน่งพยัญชนะต้นควบในภาษาเขมรโบราณ มักจะกลายเป็น *bh* ในภาษาเขมรปัจจุบัน และเป็น *b* ในภาษาไทย

โดยทั่วไปแล้ว การรับคำเขมร หรือคำจากภาษาอื่นเข้ามาใช้ในภาษาไทย มีการรับเข้ามา 2 แบบ คือ การรับเข้ามาด้วยเสียง และรับมาด้วยรูป และบางครั้งคำต้นทางเดียวกันอาจเข้ามาทั้งเสียงและรูป เช่นคำว่า กำเนิด *kāmneit /kamnə:t/* พบทั้งรูป กำเนิด *kāmneit /kamnə:t/* และ กำเหนิต *kām̄hneit /kamnə:t/* คำว่า กำเนิด *kāmneit /kamnə:t/* เป็นการรับโดยรูป และ กำเหนิต *kām̄hneit* เป็นการรับโดยเสียง คำภาษาเขมรว่า ខ្នុំ *khñum /khəʔjöm/* พบทั้ง รูป ขยม *khyam* ขยุม *khñam /khəʔjöm/* รับโดยเสียง และ รูป ขยุม *khyum* ขยุม *khñam /khəʔjüm/* รับโดยรูป (จิตร ภูมิศักดิ์ 2548: 81)

ถึงแม้จะมีความรู้ภาษาเขมรแต่หากไม่มีความรู้เรื่องคำยืมที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างด้วย ก็อาจไม่สามารถเชื่อมโยงไปหาคำต้นทางในภาษาเขมรได้

ในบทความนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอการศึกษาเกี่ยวกับรูปคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ โดยแยกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ คือ ความสัมพันธ์ของโครงสร้างคำ กับความสัมพันธ์ของรูปอักษรของคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์กับคำต้นทางภาษาเขมร การศึกษานี้อาจเป็นแนวทางในการศึกษาคำยืมภาษาเขมรในวรรณคดีเรื่องอื่นๆ ต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในบทความนี้มีการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของคำยืมภาษาเขมรในลักษณะที่หลากหลาย เพื่อให้เห็นความแตกต่างชัดเจน ผู้เขียนจึงใช้คำศัพท์เฉพาะดังนี้

คำต้นทางภาษาเขมร หมายถึง คำศัพท์ภาษาเขมรที่ภาษาไทยยืมมาใช้ปรับรูป หมายถึงการปรับลักษณะบางอย่างของคำต้นทางภาษาเขมรเพื่อให้เข้ากับอักษรวิธีในภาษาไทย เนื่องจากในภาษาไทยไม่มีลักษณะทางอักษรวิธีเช่นนั้น เช่นการปรับรูปคำต้นทางภาษาเขมร สระ ា + ៉ เป็นเครื่องหมายไม้หันอากาศ ~ ตัวอย่างเช่น ច្បាប់ *cpāp' /cbap/* เป็น ฉับ *chpāp /chà?bàp/* เป็นต้น รวมทั้งการปรับรูปเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเสียง เช่นการปรับรูปอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะพยัญชนะสะกดภาษาเขมร ល / เป็น น *n* เป็นต้น

ดัดแปลงรูป หมายถึงการดัดแปลงลักษณะบางประการของคำต้นทางภาษาเขมรเพื่อให้เข้ากับฉันทลักษณ์ และการสัมผัสบังคับและการสัมผัสไม่บังคับในภาษาไทย

การแก้ไขเกินเหตุ (hypercorrection) หมายถึงคำที่มีการปรับรูปไปจากรูปคำยืมที่ควรจะเป็น เป็นการแก้ไขรูปโดยความเข้าใจผิด หรือการปรับถูกให้เป็นผิด เช่น การเติมเครื่องหมายการันต์ทั้งที่ในภาษาต้นทางไม่มี

รูปการันต์

2. ในการเสนอคำศัพท์เขมรโบราณและคำภาษาเขมรสมัยกลาง ผู้วิจัยจะนำเสนอด้วยรูปถ่ายถอดเป็นอักษรโรมันเท่านั้น ส่วนคำภาษาเขมรปัจจุบัน จะนำเสนอทั้งรูปอักษรเขมรและรูปถ่ายถอดเป็นอักษรโรมัน เช่นเดียวกันในการนำเสนอศัพท์คำยืมภาษาเขมร ผู้วิจัยจะนำเสนอทั้งรูปคำที่เขียนด้วยอักษรภาษาไทยและรูปถ่ายถอดเป็นอักษรโรมัน เพื่อให้ผู้อ่านเห็นความเชื่อมโยงของรูปคำในภาษาเขมรกับรูปคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย

สำหรับการถ่ายถอดอักษรภาษาเขมรเป็นอักษรโรมัน ผู้วิจัยจะใช้ระบบของ Saveros Lewitz (Antelme 1996) ส่วนการถ่ายถอดอักษรภาษาไทยเป็นอักษรโรมัน ผู้วิจัยใช้ระบบของ Uraisi Varasarin (1984) รูปถ่ายถอดอักษรโรมันทั้งภาษาเขมรและภาษาไทยจะพิมพ์ตัวเอน เพื่อหลีกเลี่ยงความสับสนกับรูปถ่ายถอดเสียง ซึ่งอยู่ในเครื่องหมาย //

ในการถ่ายถอดเสียงคำภาษาเขมรสมัยปัจจุบัน ผู้วิจัยจะใช้ระบบการถ่ายถอดเสียงของ Franklin E. Huffman (1969) ส่วนการถ่ายถอดเสียงคำภาษาไทย ผู้วิจัยจะใช้ระบบของกาญจนา นาคสกุล (2520) รูปคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทย รวมทั้งคำต้นทางภาษาเขมรจะแสดงด้วยตัวหนาเพื่อเน้นให้เห็นความแตกต่างของคำที่ศึกษากับข้อเขียนในบทความ

3. อักษรย่อที่ใช้ในบทความนี้

ขบ.	หมายถึง ภาษาเขมรโบราณ	C	แทนรูปพยัญชนะ
ขก.	หมายถึง ภาษาเขมรสมัยกลาง	V	แทนรูปสระ (ไม่ว่าจะเป็นรูปสระเสียงสั้นหรือยาว หรือสระประสม มีรูปหรือไม่มีรูป)
ขป.	หมายถึง ภาษาเขมรปัจจุบัน		
อยุธ.	หมายถึง สมุทรโฆษคำฉันท์	r	แสดงรูปพยัญชนะเสียงรัว
	ส่วนที่แต่งในสมัยอยุธยา	()	แทนการปรากฏหรือไม่ปรากฏของรูปพยัญชนะหรือสระ

รัตน. หมายถึง สมุทรโฆษคำ
ฉันท์ส่วนที่แต่งในสมัย
รัตนโกสินทร์

4. ความหมายของคำ จะอยู่ในเครื่องหมาย “ ” ซึ่งเป็นการอ้างอิงจากพจนานุกรมภาษาต่างๆ ดังที่แสดงไว้ในบรรณานุกรม ส่วนความหมายของคำยืมภาษาเขมรที่อยู่ในเครื่องหมาย [] เป็นความหมายที่ผู้วิจัยนำเสนอเพิ่มเติมจากการตรวจสอบกับบริบทของคำ โดยการเทียบเคียงกับความหมายของคำต้นทางภาษาเขมร

รูปคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์

จากการศึกษาข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์จำนวนทั้งสิ้นประมาณ 900 คำ สามารถแยกลักษณะความสัมพันธ์ของคำยืมเขมรกับคำต้นทางภาษาเขมรได้ 2 ระดับ คือ ความสัมพันธ์ในระดับโครงสร้างและความสัมพันธ์ของรูปอักษร ทั้งนี้ความสัมพันธ์สองระดับนี้มีความเชื่อมโยงกัน คือ ตัวอย่างคำที่แสดงในระดับโครงสร้างอาจมีรูปแบบความสัมพันธ์ระดับอักษรต่างๆ กันไป ดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ของโครงสร้างคำต้นทางภาษาเขมรกับโครงสร้างรูปคำยืมในสมุทรโฆษคำฉันท์

โครงสร้างทางเสียงของคำพยางค์เดียวในภาษาเขมรปัจจุบันตามที่ Franklin E. Huffman ได้เสนอไว้ (อ้างอิงถึงใน อรรชรน บุษยฤทธิ์ 2557: 18) มีโครงสร้างเป็นแบบ C(C)VC และคำสองพยางค์มีโครงสร้างเป็น CVN-C(C)VC และ C(r)V-C(C)VC สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับโครงสร้างคำตามรูปอักษรได้

1.1 ความสัมพันธ์ของคำต้นทางพยางค์เดียวกับรูปคำยืมภาษาเขมร

1.1.1 คำยืมพยางค์เดียวที่มีโครงสร้างเป็น C(C)VC ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เช่น

เกียจ *kīeyc* /kiat/ [เกรง, รังเกียจ] (รัตน.) < ขป. **เก็๓** *kiec* /kiac/ “ดี้อ พยศ เก(งาน)”

แจง *ceeñ* /ceŋ/ “ชื่อต้นไม้ขนาดเล็กชนิด *Maerua siamensis* (Kurz) Pax ในวงศ์ Capparaceae” (อยุธ.) < ขก. *ceñ* “ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง” (Pou 1992: 167), ขป. **ไ๓๓** *caeñ* /caeŋ/ “ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้ทำยา”

หากคำนั้นเป็นคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะต้นควบที่มีลักษณะควบกันสนิทเหมือนในภาษาไทย มักไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างคำ เช่น **กรม** *kram* /krom/ “ระทม, เจ็บอยู่ภายในเรื่อยไป; กลัด (หนอง); ลำบาก” (อยุธ.) < ขป. **กร๓** “เจ็บ, ช้ำ, ร้าวราน” (Pou 1992: 115), ขป. **กร็๓** *kram* /kram/ “ช้ำ, บอบช้ำ, ทรอมใจ, เศร้าหมอง, ทุกข์ทรมาน, กังวล”

1.1.2 คำยืมพยางค์เดียวที่มีโครงสร้างต่างไปจากคำต้นทาง เมื่อภาษาไทยยืมคำภาษาเขมรที่เป็นคำพยางค์เดียวเข้ามาใช้ อาจมีการปรับโครงสร้างของคำให้เป็นคำสองพยางค์ต่างไปจากคำต้นทาง เหตุผลหนึ่งก็คือพยัญชนะต้นของรูปคำนั้นๆ เป็นพยัญชนะต้นควบที่ไม่มีในภาษาไทย คนไทยไม่สามารถออกเสียงพยัญชนะควบบางชุดเหมือนภาษาเขมรได้ จึงแยกรูปพยัญชนะต้นควบในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ออกเสียงคำยืมได้สะดวก ดังนี้

1.1.2.1 การแยกพยัญชนะต้นควบโดยการแทรกอุปสรรค **ah** เช่น **ชะโต** *jahto* /chaʔdo/ “ชื่อปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง” (อยุธ.) < ขป. **เฎ๓** *chto* /cdao/ “ปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง”

คะนอง *gahnən* /khaʔnoŋ/ “คิกลำพอง” (อยุธ.) < ขก. **บ๓๓** *ghnən* /knooŋ/ “เข้มแข็ง, มั่นคง, กร้าว, อวดดี”, ขป. **บ๓๓** *ghnən* /knooŋ/ “ล้วงละเมิด, ล้วงเกิน”

1.1.2.2 การแยกพยัญชนะต้นควบโดยการแทรกรูปพยัญชนะ **r** ระหว่างพยัญชนะต้นควบ ทำให้พยัญชนะต้นตัวที่หนึ่งออกเสียงควบกับ **r** ที่แทรกเข้ามา และพยัญชนะต้นตัวที่สองของคำต้นทางกลายเป็นพยัญชนะต้นของพยางค์ที่สองหรือพยางค์ที่ตามมาของคำยืม การแปรรูปเช่นนี้ทำให้

คำยืมภาษาเขมรมีโครงสร้างคล้ายกับคำสองพยางค์ภาษาเขมร C(r)V-C(C) VC ทั้งนี้ พบว่าการแยกพยางค์วิธีนี้เป็นวิธีการตัดแปลงรูปที่พบเฉพาะใน ส่วนที่แต่งในสมัยอยุธยา เช่น

ขรนุก *jranuk* /cháʔràʔmo:n/ [หนา ทีบ แน่น] (อยุธยา.) < ขบ. *jruk* “หนา ทีบ แน่น” (Pou 1992: 193)

ขรโมล *jramol* /cháʔràʔmo:n/ [เพศชาย] (อยุธยา.) < ขบ. *jmol* “เพศผู้” (Pou 1992: 193), ขบ. **ญมฺโณ** *jhmol* /cmool/ “เพศผู้ เพศชาย ใหญ่”

ขรมต *jramat* /cháʔráʔmót/ “ขะมต” (อยุธยา.) < ขบ. **ญมฺุส** *jhmus* /cmuh/ “สัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง”

1.1.2.3 การแยกพยางค์โดยการแทรกรูปพยัญชนะ ร r กับสระอะ ah ระหว่างพยัญชนะต้นควบ การแทรกรูปพยัญชนะ ร r กับสระอะ ah นี้ ทำให้คำต้นทางพยางค์เดียวภาษาเขมรมีรูปเป็นคำยืมสองพยางค์

กระทบ *krahdap* /kràʔthóp/ “โดน, ถูกต้อง, ปะทะ” (อยุธยา.) < ขบ. *kdap* “ปิด, ปิดให้สนิท” (Pou, 1992: 110), ขบ. **ขฺุบ** *khdap* /ktup/ “ปิดกัน, หวานล่อม, ขัดขวาง, ซ่อม”

กระเรียน *krahrieyn* /kràʔrian/ “ชื่อนกขนาดใหญ่ชนิด *Grus Antigone* (Linn.) ในวงศ์ Gruidae” (อยุธยา.) < ขบ. *kryal* / *kryel* “นกกินปลาตัวใหญ่” (Pou 1992: 118), ขบ. **กรฺย** *kriel* /kriəl/ “นกกินปลาตัวใหญ่”

1.1.2.4 การแทรกรูปสระอื่น นอกจากการแทรกรูปสระอะ ah เพื่อแยกพยัญชนะต้นควบให้เป็นคำสองพยางค์แล้ว พบว่าคำยืมบางรูปใน สมุทรโฆษคำฉันท์มีการแทรกรูปสระอุ u ระหว่างพยัญชนะต้นควบของคำ ต้นทางพยางค์เดียวด้วย โดยพบลักษณะเช่นนี้เฉพาะกับชื่อสัตว์ปีก ซึ่งมี พยัญชนะต้นตัวแรกเป็นพยัญชนะ ก k

กฺาน *kuñān* /kùʔŋa:n/ “ห่าน” (อยุธยา., รัตน.) < ขบ. **กฺาน**

knān /kɲaan/ “ห่าน”

กูโงก *kuŋok* /kùŋô:k/ “นกยูง” (อยุธยา) < ขป. ฎีกา *kiok* /kɲaok/ “นกยูง”

ตัวอย่างคำที่ยกมาพบในบทที่ 417 ซึ่งเป็นบทที่มีการชมนกชนิดต่างๆ กวีน่าจะต้องการให้มีการสัมผัสอักษรและสัมผัสสระเป็นคู่ จึงใช้คำศัพท์ที่มีเสียงพยัญชนะเดียวกันมาวางเรียงกัน

มีกูโงกุงานแลกุงอน นกจิบจาบซอน
ชเชียบในบัวใบบัง

คำว่า กุงอน *kuŋan* /kùŋɔ:m/ “นกช้อนหอย” ที่พบในสมุทรโฆษคำฉันท์ มีรูปตรงกับคำภาษาเขมรโบราณว่า *kuŋar* “นกช้อนหอย *Melanocephala* ปากยาวสีดำ ตีนดำ” (Pou 1992: 102) กวีน่าจะดัดแปลงคำเรียกชื่อสัตว์ปีก 2 คำของภาษาเขมรเทียบแบบกับคำว่า กุงอน *kuŋan* /kùŋɔ:m/ โดยการแทรกสระอุ *u* การดัดแปลงคำเช่นนี้ทำให้ได้คำที่มีเสียงพยัญชนะต้นและเสียงสระของพยางค์หน้าเหมือนกันสามคู่อยู่เรียงกัน เป็นการสร้างความไพเราะให้คำประพันธ์แบบหนึ่ง

1.1.2.5 การเติมพยางค์ในคำยืมพยางค์เดียวภาษาเขมร

ภาษาเขมรมีวิธีการสร้างคำด้วยการเติมหน่วยคำผูกพัน ซึ่งเรียกว่าวิธีการแผลงคำ ทั้งหน่วยคำเติมหน้าและหน่วยคำเติมกลางเป็นส่วนที่ทำให้คำแผลงมีหน้าที่และความหมายต่างจากคำรากศัพท์แต่ยังมีความเชื่อมโยงทางความหมายอยู่ จากข้อมูลคำยืมเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ พบคำหลายคำที่ดูเหมือนจะเป็นคำที่สร้างขึ้นจากรากศัพท์ภาษาเขมรด้วยวิธีการแผลงคำ แต่ไม่ปรากฏคำเหล่านี้ในภาษาต้นทาง คำเหล่านี้มีทั้งที่เกิดจากการเติมพยางค์หน้าคำรากศัพท์และการแทรกพยางค์ในคำรากศัพท์ และพยางค์ที่เติมเข้ามามีทั้งรูปที่เหมือนหน่วยคำเติมในภาษาเขมรและรูปที่ต่างจากภาษาเขมร

ผู้วิจัยใช้คำว่า “พยางค์” แทน “หน่วยคำเติม” เนื่องจากเห็นว่า

ในบางกรณีแม้ว่าส่วนที่เติมเข้ามาดูเหมือนว่าคล้ายเป็นหน่วยคำเติม แต่ก็มีลักษณะที่แตกต่างไปจากหน่วยคำเติมในภาษาเขมร คือ คำที่สร้างขึ้นใหม่นี้จะมีหน้าที่และความหมายไม่แตกต่างจากคำรากศัพท์อย่างชัดเจน รูปพยางค์ที่เติมในคำต้นทางพยางค์เดียวในสมุทโฆษคำฉันท์มีดังนี้

การเติมพยางค์หน้าคำรากศัพท์

การเติม *k-* หน้าคำรากศัพท์ ในภาษาเขมร เมื่อเติมหน่วยคำเติมหน้า *k-* หน้าคำรากศัพท์แล้วทำให้คำแผลงที่ได้มีความหมายเน้นหนักมากขึ้นกว่ารากศัพท์ หรือเป็นคำไม่สุภาพ ในสมุทโฆษคำฉันท์ พบคำยืมที่มีการเติม *k-* หน้าคำรากศัพท์ เช่น กระจอุ *krah-u* /kràʔʔùʔ/ “ระอุ; ร้อนรน” < ระอุ *rah-u* /ráʔʔùʔ/ < ขป. รัอิ ธิ *ra-uh* /rɔqoh/ “ความขุ่นข้องหมองใจ ความร้อนอบอ้าวหรือร้อนใจ” รูปคำแผลงนี้ไม่พบในภาษาเขมร จึงน่าจะเป็นคำแผลงที่สร้างขึ้นในภาษาไทย คำ กระจอุ *krah-u* /kràʔʔùʔ/ จะมีความหมายเน้นหนักมากขึ้น

การเติม *c-* หน้าคำรากศัพท์ ในภาษาเขมร หน่วยคำเติมหน้า *c-*, *cr-*, *cN-* มีหน้าที่เปลี่ยนคำกริยาเป็นคำกริยาการิต ในสมุทโฆษคำฉันท์ พบตัวอย่างคำที่มีการเติมพยางค์หน้า เช่น ขรดัต *jrātāt* /cháʔʔráʔʔdùt/ [มีมาก] < ดัต *tāt* /dàt/ [มีมาก] (อยุธยา.) < ขป. ฎา ธิ *tās* /daah/ “กาง, แผ่, ขึง, ฟอก, แนนขนัด, ตาษดา, เคลื่อนกลาด, ปกคลุมไปด้วย” ตัวอย่างนี้พบในบริบทต่อไปนี้

คิดพยุพรรณอันงามคืออัญชนปรีศรี

ควัก้อมขรดัตอัช

ภูกาม

(สมุทโฆษคำฉันท์ บ. 1440)

นอกจากนี้ยังพบการเติมพยางค์ *cr-* *ja* หน้าคำที่ไม่ใช่คำยืมภาษาเขมรอีกด้วย เช่น ขรื่อ *ja-iaʔ* /cháʔʔráʔʔùʔ/ < อื่อ *iaʔ* /ʔùʔ/ “อาการที่มีเสียงดังอยู่ในหู, ไม่ได้ยิน”

การเติม *p-* หน้าคำรากศัพท์ ในภาษาเขมร หน่วยคำเติมหน้า

p- มีหน้าที่ทำให้คำกริยากลายเป็นกริยาการีต (causative) ในสมุทโฆษ คำฉันท์ คำที่พบว่ามีกริยาการีต *p-* เช่น **ผโอน** *pha-on* /phàʔʔo:n/ [ทำให้โอน, ทำให้โน้ม (ศีรษะ)] < ขป. **ผโอส** *on/qaon/* “ก้ม, โอน, โนม, น้อม” ตัวอย่างนี้พบในบริบทต่อไปนี้

พระบาททรงไ้ธรณี	รามาริบัติ
ประเสริฐเดโชไชย	
เดชะอาจผโอนท้าวไท	ท้าวทั้งภพไตร
ตระดกด้วยเคโซพล	

(สมุทโฆษคำฉันท์ บ. 7-8)

ในบทนี้กวีต้องการสื่อว่า “พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ทรงมีพระราชอำนาจมาก สามารถทำให้ท้าวไททั้งสามโลกก้มศีรษะลงให้ด้วยความหวาดเกรง”

การเติม *pr-* หน้าคำรากศัพท์ ในภาษาเขมร หน่วยคำเติมหน้า *pr-* มีความหมายแสดงการกระทำซึ่งกันและกัน (reciprocal) ในสมุทโฆษ คำฉันท์พบคำที่สร้างขึ้นด้วยการเติม *pr-* หน้าคำรากศัพท์ เช่น **ประหวัด** *prahhvät* /pràʔwät/ [หวัด(ครีบ)กันไปมา] (อยุธยา) < ขป. **ภาถิ** *vät'* /wöt/ “วัด, ตวัด, หวด, เหวี่ยง”

นอกจากนี้พบว่า การเติมพยางค์หน้านี้เกิดกับคำรากศัพท์ภาษาไทยด้วย เช่น **ประเคียง** *prahgieyñ* /pràʔkhian/ “อยู่เคียงกัน” < **เคียง** *gieyñ* /khian/

การเติม *t-* หน้าคำรากศัพท์ ในภาษาเขมรหน่วยคำเติมนี้ อาจเป็นเขียนด้วย **ถ** *t* หรือ **ด** *d* ก็ได้ และเมื่อเติมหน้าคำรากศัพท์แล้ว มักมีการแทรกรูป **ร** *r* ด้วย เช่น **ไ้ถยว** *travaen* /trəwəeŋ/ “ทำให้ยาว” < **ไ้ถยว** *vaen* /weeŋ/ “ยาว” ในสมุทโฆษคำฉันท์พบคำที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการเติม *t-* หน้าคำรากศัพท์ เช่น

ตระเดิร *trahteir* /tràʔdɔ:n/ [ยกเท้าก้าวไป, เคลื่อนไป]

(อยุธยา.) < ขป. **เฝ้า** *toer* /daə/ “ยกเท้าก้าวไป, เคลื่อนไป”

ตระดาด *trahtāl* /tràʔda:n/ [เกิด, เกิดขึ้น] (อยุธยา.) < ขป. **ดาล** *tāl* /daal/ “ลาม, เกิดขึ้น”

ตระเหิร *trahheir* /tràʔhǎ:n/, **ทรเหิร** *draheir* /tháʔráʔhǎ:n/ [บิน, บินขึ้นในระยยะสูง, เหาะ] (อยุธยา.) < ขป. **โฮ** *hoer* /hao/

ไม่พบทั้งสามคำนี้ในภาษาเขมร

การเติม r- หน้าคำรากศัพท์ ในภาษาเขมรหน่วยคำเติมนี้มีรูป *r-*, *raN-*, *laN* หน่วยคำเติมนี้ใช้สร้างคำที่มีความหมายถูกกระทำ (passive) หรือทำให้ตนเอง (reflexive) ในสมุทรรโฆษคำฉันท์ พบคำที่มีการเติม *r-* เช่น **ระเห็จ** *rahhec^s* /ráʔhèt/ [เหาะ, ไปโดยอากาศ (โดยเวทมนตร์), ไปอย่างรวดเร็ว] (อยุธยา.) < ขป. **บิ** *hic* /həc/ มักใช้กับ **บัก** *hak'* /haq/ “พลัดตกหกละเม่นเหมือนถูกผลึก, วิ่งกระโดดเก๋ๆ กังๆ” เป็น “หกคะเมนตีลังกาไปมา หกหัวหกทาง” แต่คำว่า **ระเห็จ** *rahhec^s* /ráʔhèt/ ไม่มีความหมายของการถูกกระทำ หรือทำให้ตนเอง

นอกจากนี้พบว่า การเติมพยางค์หน้า *r-* นี้เกิดกับคำรากศัพท์ภาษาไทยด้วย เช่น **ระยีน** *rahjīn* /ráʔju:n/ [ยีน] (อยุธยา.) < **ยีน** *yīn* /ju:n/, **ระย้ง** *rahjān* /ráʔjan/ [ย้ง, อยู่] (อยุธยา.) < **ย้ง** *yān* /jan/

จากข้อมูลพบว่า มีการใช้รูป *laN-* ในการสร้างคำแผลงด้วย เช่น **ล้าลัด** *lāmlāt* /lamlát/ [ผลิ, งอก] (อยุธยา.) < **ลา** *lās'* /lǎəh/ “ผลิ, งอก” นอกจากนี้พบว่า มีการเติมพยางค์ *lām* ในคำรากศัพท์ที่เป็นคำนามด้วย เช่น **ล้าเกา** *lāmbhau* /lamphaw/ “โลมงาม” < ขก. *vau* “งาม, ลูกคนสุดท้อง” (Pou 1992: 457), ขป. **เกา** *bau* /piw/ “สุดท้อง, ลูกคนสุดท้อง” ทั้งนี้ ข้อมูลคำยืมที่มีการเติมพยางค์หน้าส่วนใหญ่เป็นคำกริยา

คำพยางค์เดี่ยวภาษาเขมรที่มีการเติม sra- หน้าคำรากศัพท์ ในภาษาเขมรหน่วยคำเติมหน้าที่เป็นเสียงเสียดแทรกมักมีรูป *sra-* *san-* *san-* *sam-* จากข้อมูลในสมุทรรโฆษคำฉันท์พบเฉพาะรูป **สร-** *sra-* เช่น **สรพร้อม** *srabrəm²* /sàʔráʔphróm/ “พร้อม” (อยุธยา.) < ขป. **ปรี**

bram /prwom/ “พร้อม” แต่ความหมายยังคงเหมือนกับคำรากศัพท์ คำที่สร้างขึ้นใหม่นี้ไม่พบในภาษาเขมร

คำพยางค์เดียวภาษาเขมรที่มีการเติม *paN-* หน้าคำรากศัพท์ ในภาษาเขมรหน่วยคำเติมหน้า *paN-* มีหน้าที่ทำให้คำกริยาเป็นกริยาการิต เช่นเดียวกับ *p-* หน่วยคำเติมนี้เมื่อเข้ามาในภาษาไทยจะมีรูปสะกดเป็น บัง-, บัญ-, บัน-, บ่า- ในสมุทรโฆษคำฉันท์พบว่ามีการสร้างคำโดยการเติม *paN-* ข้างหน้าคำรากศัพท์ภาษาเขมร เช่นคำว่า **บังคัล** *pāngāl* /banḡkhan/ “เฝ้า” (อยุธยา.) < ขก. *gāl* “เฝ้า รับผิดชอบ”, ขป. **ก่าณ** *gāl* /kōŋ/ “เฝ้าอย่างเข้าเฝ้าเจ้านาย นั่งเฝ้าเจ้านาย” โดยคำแผลง **บังคัล** *pāngāl* /banḡkhan/ กับคำรากศัพท์ มีความหมายเหมือนกัน ในบทที่ 1239 คำแผลงกับคำรากศัพท์ปรากฏใช้ในลักษณะซ้อนความหมายกัน ดังนี้

ทุกท้าวทั้งหลายถวาย	ตั้งวายรัตนเนืองนอง
สามนตมุลมอ	มาบังคมบังคัลคัล

(สมุทรโฆษคำฉันท์ บ.1239)

ในบางกรณีพบว่า คำบางคำที่มีการเติมพยางค์ *paN-* มีการดัดแปลงรูป *paN-* ให้เป็น บรร- *parr-* ด้วย เช่น **บรรเทียบ** *parrdiēyp* /banthiāp/ [อยู่ใกล้, อยู่ข้างๆ] (อยุธยา., รัตน.) สร้างขึ้นจากคำว่า **เทียบ** *diēyp* /thiāp/ < ขป. **เฎ้** *diep* /tiəp/ “ใกล้ จวน” ในสมุทรโฆษคำฉันท์ พบว่ารูปคำยืมสองพยางค์ภาษาเขมรหลายคำที่ขึ้นต้นด้วยพยางค์ *paN-* มีการเปลี่ยนแปลงรูปเป็น บรร- เช่น คำว่า **บง้าณ** *panhāñ* /banḡhaañ/ “บอก, ชี้, สอน, ชี้แจง” (อยุธยา.) < ขป. **บรรหาร** *parrhār* /banhām/ “แสดง” คำที่สร้างขึ้นใหม่โดยการเติมพยางค์ *paN-* จะถูกดัดแปลงรูป เป็น บรร- *parr-* ด้วยวิธีการเทียบแบบ รูป บรร- ในที่นี้จะเป็นการดัดแปลงให้คำมีลักษณะคล้ายคำบาลีสันสกฤตมากขึ้น

นอกจากนี้พบว่า การเติมพยางค์หน้า *paN-* เกิดกับคำรากศัพท์ภาษา

ไทยด้วย เช่น **บรรแสง** *parrseeñ* /bansǝ:ŋ/ “แสง” < **แสง** *seeñ* /sǝ:ŋ/ “แสง” คำนี้เป็นการสร้างคำเทียบแบบกับการเติมหน่วยคำเติมหน้าในภาษาเขมร แต่ไม่ทำให้คำมีความหมายเปลี่ยนไป กวีสร้างขึ้นเพื่อให้มีรูปที่มีเสียงพยัญค์แรกซ้ำกับคำที่อยู่คู่กัน และมีพยัญชนะต้นเป็นเสียงเดียวกับพยัญค์ที่สองของคำนั้น ตัวอย่างเช่นในบทต่อไปนี้

ประกิจประกลาญ-	จนกรงกระลอกเงา
บรรแสงบรรสาบเสา	และตระลักแซรงชม

(สมุทรโฆษคำฉันท์ บ. 106)

การแทรกพยัญค์

หน่วยคำเติมกลาง *-VN-* ในภาษาเขมรใช้สร้างคำกริยากิริต โดยแทรกระหว่างพยัญชนะต้นควบ อาจมีรูปเป็น *ām-*, *añ-*, *ãñ-*, *ãn-*, *amN-* เมื่อเข้ามาในภาษาไทยมีรูป ำ *ām-*, ำ *añ-*, ำ *ãñ-*, ำ *ãn-* การแทรกพยัญค์เช่นนี้ทำให้คำกลายเป็นคำสองพยัญค์ ในสมุทรโฆษคำฉันท์ พบคำยืมที่มีการแทรกพยัญค์ *-VN-* เช่น

สำเรียว *sāmṛīeyv* /sǎmriaw/ [เสียว, สั้น] (อยุธยา.) < ขป. **สฺรฺยว** *sriev* /sriəw/ “เสียว, สั้น”

กันแอก *kǎn-eeek* /kanʔǝ:k/ [อีกา] พบในชื่อช้างทูลลักษณ์พวกหนึ่ง (อยุธยา.) < ขป. **กฺเฏก** *k-aeek* /kqæck/ “อีกา”

รูป **สำเรียว** *sāmṛīeyv* /sǎmriaw/ และ **กันแอก** *kn-eeek* /kanʔǝ:k/ ไม่พบในภาษาเขมร และในสมุทรโฆษคำฉันท์รูปคำที่มีการแทรกพยัญค์มีความหมายไม่ต่างจากคำรากศัพท์

นอกจากนี้ยังพบว่ามีกรเติมพยัญค์ *amN-* ในคำที่มีอยู่ในภาษาไทย เช่น **สำอวย** *sām-avay* /sǎmʔuaj/ [สวย] < **สวย** *svay* /sǔaj/, **ทำนวย** *dāmṇvay* /thamnuaj/ “ห่ม, เหล่า” < **ทวย** *dvay* /thuaj/ “ห่ม, เหล่า” ทั้งนี้คำรากศัพท์และคำแผลงยังมีความหมายไม่ต่างกัน

การเพิ่มรูปพยัญชนะต้นในคำยืมพยางค์เดียวภาษาเขมร

ในภาษาเขมรนอกจากการเติมหน่วยคำเติมหน้าและการเติมหน่วยคำเติมกลางแล้ว ยังมีการชำระรูปพยัญชนะต้นอีกด้วย ในสมุทรโฆษคำฉันท์พบว่ามีการสร้างคำเลียนแบบการสร้างคำแผลงภาษาเขมรโดยวิธีการซ้ำเสียงพยางค์หน้า วิธีการนี้เป็นการทำให้คำยืมภาษาเขมรพยางค์เดียวกลายเป็นคำสองพยางค์ เช่น

ขจิต *jajit* /chaʔchit/ “ใกล้, ชิด” (อยุธยา.) < ขบ. *jit* “ใกล้, แน่นหนา” (Pou 1992: 187), ขป. **นิติ** *jit* /cit/ “ใกล้, ชิด, เกือบ, จวน”

คคละ *gaglah* /khaʔkhláʔ/ [ปะปน] (อยุธยา.) < ขบ. *klah, khlah* “บ้าง, ส่วน” (Pou 1992: 121), ขป. **ขุโ** *khlah* /klah/ “บาง บ้าง”

จากข้อมูลคำยืมในสมุทรโฆษคำฉันท์พบว่า กวีนิยมใช้การชำระรูปพยางค์หน้าในการสร้างคำศัพท์มาก เนื่องจากทำให้เกิดเสียงไพเราะจากการสัมผัสอักษร และเอื้อให้มีจำนวนคำครบตามกำหนดฉันทลักษณ์

การชำระรูปพยางค์หน้านี้ยังเกิดกับคำภาษาไทยหรือคำภาษาอื่นด้วย เช่น **คิก** *gik* /khuúk/ “คนอง, ลำพอง, ร่าเริง, ฮึก” > **คคิก** *gagik* /khaʔkhuúk/ “คนอง, ลำพอง, ร่าเริง, ฮึก” การสร้างคำ **คคิก** *gagik* /khaʔkhuúk/ จากคำรากศัพท์ **คิก** *gik* /khuúk/ ทำให้คำมีรูปพ้องกับคำว่า **คคิก** *gagik* /khaʔkhuúk/ ซึ่งเป็นคำยืมมาจากคำต้นทางภาษาเขมรว่า **คคิ** *gagik* /kokik/ “เสียงลมพัดหรือเสียงน้ำไหล” สองคำนี้พบในสมุทรโฆษคำฉันท์ด้วย

จากข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ ทำให้เห็นว่าคำยืมพยางค์เดียวภาษาเขมรมีโครงสร้างทั้งที่สัมพันธ์และไม่สัมพันธ์กับคำต้นทาง โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกลายเป็นคำสองพยางค์มีสาเหตุส่วนใหญ่จากการที่คำขึ้นต้นด้วยพยัญชนะต้นควบที่คนไทยออกเสียงได้ยาก จึงมีการแทรกอุปสรรหว่านพยัญชนะต้นควบ และอาจมีการเพิ่มรูปพยัญชนะ **ร** อีกด้วย การเติมพยางค์หน้าและการแทรกพยางค์มีลักษณะการทำเทียบแบบการทำคำแผลงของภาษาเขมร ส่วนหนึ่งมาจากการที่กวีต้องการ

ดัดแปลงคำเพื่อทำให้เกิดความไพเราะจากเสียงสัมผัสด้วย เช่น ในกรณีของ คำว่า **ตระดาด** *trahtāl* /tràʔda:m/ [เกิด, เกิดขึ้น] จะเห็นว่าคำที่สร้างขึ้นใหม่ มีความหมายไม่ต่างจากคำรากศัพท์ **ดาล** *tāl* /daal/ “ลาม, เกิดขึ้น” แต่กวีเติมพยางค์หน้าเข้าไป เพื่อให้สัมผัสคู่เสียงกับคำว่า **ตระดก** *trahtak* /tràʔdòk/ “หวาด, ผวา, สะดุ้ง, ตกใจ” ซึ่งเป็นคำยืมภาษาเขมร มาจากคำว่า **กุก** *ktuk* /kdok/ “ตระหนก, ตกใจ, ใจหายวาบ” ดังตัวอย่างในบทที่ 380

ไม้ไหล้แหลกหักปักชี ลัดวโนไพรพี

ตระดาดตระดก พยัญเชษฐ

(สมุทรโฆษคำฉันท์ บ.380)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่า กวีมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำคำแผลงของภาษาเขมรเป็นอย่างดี และได้ใช้วิธีการนั้นมาใช้เฉพาะในการแต่งคำประพันธ์ เพื่อทำให้บทประพันธ์เกิดความไพเราะจากเสียงสัมผัสและทำให้ได้คำครบตามจำนวนที่ฉันทลักษณ์บังคับด้วย

1.2 ความสัมพันธ์ของคำต้นทางสองพยางค์กับรูปคำยืมภาษาเขมร

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้าง จะเห็นว่าพยางค์หน้าคำสองพยางค์ในภาษาเขมรอาจมีโครงสร้างเป็น CV, CrV, CVN, CrVN ก็ได้ ส่วนพยางค์หลังมีโครงสร้างเหมือนคำพยางค์เดียว

จากข้อมูลพบว่าคำยืมภาษาเขมรที่เป็นคำสองพยางค์ปรากฏในสมุทรโฆษคำฉันท์สองลักษณะคือ คำสองพยางค์ที่มีโครงสร้างคงเดิม กับคำยืมสองพยางค์ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

1.2.1 คำยืมสองพยางค์ที่มีโครงสร้างคงเดิม หมายถึง คำที่ยังคงมีรูปเป็นคำสองพยางค์เหมือนเดิม

ตัวอย่างคำยืมสองพยางค์ภาษาเขมรที่มีโครงสร้างคงเดิม พบทั้งที่มีโครงสร้างแบบ C(r)V-C(C)V(C) และ CVN-C(C)V(C) เช่น

กรลา *kralā* /kràʔla:/ [ห้อง, บริเวณ] (อยุธยา.) < ขป. *kralā* “ห้อง,

บริเวณ” (Pou 1992: 115), ขป. **ក្រីឡា** *kraḷā* /kralaa/ “ลาน, ตาราง
ตาอย่างหมากรุก, หรือร่างแห; พระแท่น, บัลลังก์”

ครแลง *graleən* /khráʔle:ŋ/ “เอียง, ลอยไป” (อยุธยา.) < ขป.
gralen “โคลงเคลง” (Pou 1992: 142), ขป. **គ្រៃលេង** *gralaen*
/krɔleɛŋ/ “โคลง, เขย่า”

กั้งหัน *kānhän* /kaŋhän/ “สิ่งทีประกอบด้วยใบพัดหมุนได้ด้วย
กำลังลม” (รัตน.) < *ขก. kānhār* “กั้งหัน, ใบพัด” (อุไรศรี วรตะริน, 2542:
119), **កាំងហ័រ** *kānhār* /kaŋhaar/ “กั้งหัน”

1.2.2 คำยืมสองพยางค์ที่มีโครงสร้างต่างไปจากคำต้นทาง จาก
ข้อมูลพบว่าคำยืมสองพยางค์ที่มีโครงสร้างต่างไปจากคำต้นทางมีลักษณะ
ต่างๆ ดังนี้

1.2.2.1 การตัดพยางค์หน้าทิ้งไปทั้งพยางค์ คำยืมภาษาเขมรที่มี
โครงสร้างเป็นคำสองพยางค์แบบที่พยางค์หน้าไม่เน้นเสียง มีความเป็นไปได้ที่จะถูกตัดพยางค์หน้าทิ้งไปทั้งพยางค์ ลักษณะเช่นนี้ก็เกิดขึ้นในภาษา
เขมรด้วย (Varasarin 1984: 68) คำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ที่
แสดงการตัดพยางค์หน้าทิ้งไปทั้งพยางค์ เช่น

heim *heim* /hǎ:m/ “ลมหายใจ” (อยุธยา.) < ขป. **ដើម** *tañhoem*
/daŋhaəm/ “ลมหายใจ”

าง *āñ* /ʔa:ŋ/ “สวย” (อยุธยา.) < ขป. **សំអាង** *sam-āñ*
/samqaaŋ/ “เครื่องทำให้สวย”

1.2.2.2 คำสองพยางค์ที่มีการตัดรูปสระของพยางค์แรก จากข้อมูล
พบว่าคำต้นทางภาษาเขมรที่เป็นคำสองพยางค์บางคำอาจมีการตัดรูปสระ
ของพยางค์แรก การตัดรูปสระในลักษณะนี้มีผลทำให้รูปพยัญชนะต้นของ
พยางค์ที่หนึ่งมีการเขียนควบกับรูปพยัญชนะต้นของพยางค์ที่สองเกิดเป็น
คำพยางค์เดียว และเป็นที่น่าสังเกตว่าคำเหล่านี้มักเป็นพยัญชนะต้นควบที่
มีการควบแบบไทย เช่น **กร-** *kra*, **กล-** *kla* ทำให้มีการออกเสียงควบแบบ
ไทย เช่น

กรุง *kruñ* /kruŋ/ “เมือง, กษัตริย์” (อยุธยา.) < ขป. *kurun* “ใหญ่โต, มีอำนาจ, ผู้นำ, พระเจ้าแผ่นดิน, ปกครอง, ควบคุม” (Pou 1992: 104), ขป. **กฺรีณ** *kruñ* /kruŋ/ “น. เมืองหลวง, เมืองซึ่งเป็นที่ตั้งรัฐบาลกลาง, แต่ก่อนหมายถึงประเทศก็ได้”

กลา *klā* /kàʔlaː/ [ห้อง, บริเวณ] (อยุธยา.) < ขป. *kralā* “ห้อง, บริเวณ” (Pou 1992: 115) ขป. **กฺรีฎา** *kraḷā* /kralaa/ “ลาน, ตาราง ตาอย่างหมากรุก, หรือร่างแห; พระแท่น, บัลลังก์”

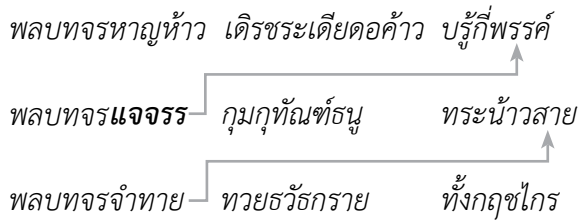
1.2.2.3 การสลับที่พยางค์ของคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ พบในคำซ้อน ซึ่งเป็นลักษณะที่พบได้บ่อยในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา และการสลับที่พยางค์ไม่มีผลทำให้คำเปลี่ยนแปลงความหมาย (มนตรีรา วงศ์ชะอุ่ม 2529: 39-40) จากข้อมูลคำยืมสมุทรโฆษคำฉันท์พบว่า คำต้นทางภาษาเขมรที่เป็นคำซ้อนมีการสลับที่พยางค์กันได้ เช่น **ดาษเตียร** *tās̄t̄eyr* /dà:tsàʔdian/ และ **เตียรดาษ** *t̄eyrtās* /diaràʔdà:t/ < ขป. **ตีเ** *ter* /dei/ ใช้คู่กับคำว่า **เฝ้า** *tās* /daah/ “เตียรดาษ แน่นขนัด ดาษตื่น” มีการสลับที่กันตลอดทั้งเรื่อง

นอกจากคำซ้อนแล้ว ยังพบตัวอย่างคำยืมภาษาเขมรที่มีการสลับที่พยางค์กันด้วย คือ คำว่า **จรรแจก** *carrceek* /cancè:k/ [พูดคุยเสียงดัง] (สมุทรโฆษ. ฎ.1, บ.455) < ขป. **จีจี้เก้** *jajaek* /cɔcɛek/ “เถียง ถกเถียง” มีการสลับที่พยางค์เป็น **แจจรร** *ceecarr* /ce:can/ ความหมายเดียวกัน (สมุทรโฆษ. ฎ.2, บ.2158)

พระเสด็จหยุดจรดพล **จรรแจก**สลับสน
แลตั้งเปนนที่พรอยเกวียน

(สมุทรโฆษ. ฎ.1, บ.75)

ในส่วนที่แต่งในสมัยรัตนโกสินทร์พบว่า คำนี้มีการสลับที่พยางค์ ดังนี้

(สมุทรโฆษ. ก.2, 2157-2159)

การสับที่ของพยางค์ในคำยืมภาษาเขมร เช่น **แจจรร** *ceecarr* /ce:can/ แสดงให้เห็นว่ากวีมีความตั้งใจที่จะดัดแปลงคำ เพื่อให้สัมผัสกับคำว่า **พรรค** ที่อยู่ในวรรคก่อนหน้า การสับที่พยางค์เช่นนี้ไม่ทำให้คำเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง และความหมายก็ยังคงเดิม

ผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ทำให้คำสองพยางค์กลายเป็นคำพยางค์เดียวและมีโครงสร้างตรงกับโครงสร้างคำพยางค์เดี่ยวของภาษาเขมรและไทย

2. ความสัมพันธ์ของรูปอักษรของคำต้นทางภาษาเขมรกับคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์

ข้อมูลคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์ นอกจากจะแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงด้านโครงสร้างแล้ว ยังแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของรูปอักษรของคำต้นทางภาษาเขมรกับคำยืมภาษาเขมรด้วย จากข้อมูลพบว่าความสัมพันธ์ของรูปอักษรของคำต้นทางภาษาเขมรกับคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์มี 2 แบบคือ คำที่มีการคงรูปอักษรตามคำต้นทางภาษาเขมร กับคำที่มีการปรับรูป ดังต่อไปนี้

2.1 คำยืมภาษาเขมรที่มีการคงรูป เป็นคำที่มีรูปพยัญชนะต้น สระ และพยัญชนะสะกดตรงตามคำต้นทางภาษาเขมร ทำให้ไม่มีปัญหาในการสับกลับไปหาคำต้นทางภาษาเขมร เช่น **ไต** *tai* /daj/ “มือ” < ขบ. *tai* “แขน, มือ” (Pou 1992: 220), **เฒไ** *tai* /day/ “มือ” อย่างไรก็ตามเนื่องด้วยอักขรวิธีที่แตกต่างกันระหว่างภาษาไทยกับภาษาเขมรอาจทำให้

ต้องมีการปรับรูปบางอย่าง เช่นการเพิ่มรูปสระอ *a* ตามแบบภาษาไทย ซึ่งเป็นลักษณะอักษรวิที่ระบุไว้ในหนังสือหลักภาษาไทย (พระยาอุปกิต ศิลปสาร 2539: 4) เช่น กรอง *kraŋ* /kro:ŋ/ “ร้อย, ถัก, ทอ” (อยุธยา) < ขบ. *krañ* / *kron* “ถัก, ทอ” (Pou 1992: 114), ขป. ក្រាំង *krañ* /kraŋ/ “ร้อย อย่างร้อยดอกไม้”

2.2 คำยืมภาษาเขมรที่มีการปรับรูป จากข้อมูลพบว่าคำยืมภาษาเขมรมักมีการปรับรูปอักษรให้สัมพันธ์กับระบบเสียงภาษาไทย มีทั้งการปรับรูปพยัญชนะต้น การปรับรูปพยัญชนะสะกด และการปรับรูปสระ

2.2.1 คำยืมภาษาเขมรที่มีการปรับรูปพยัญชนะ มีทั้งการปรับรูปพยัญชนะต้นเดี่ยวและพยัญชนะต้นควบ การปรับรูปพยัญชนะต้นเดี่ยวในบางคำอาจมีผลมาจากการรับคำยืมมาโดยเสียง คือ รูป ฦ *j* ภาษาเขมร มีเสียงเป็น /c/ ต่างจากรูป ฦ *j* ในภาษาไทยที่เป็นเสียง /ch/ จึงมีการปรับรูปพยัญชนะต้นของคำยืมจาก ฦ *j* /c/ เป็น ฦ *c* /c/ ให้สัมพันธ์กับเสียงที่เป็นจริงของคำต้นทางภาษาเขมร ที่มีเสียงเป็น /c/ เช่นเดียวกับรูป ฦ *d* ภาษาเขมรมีเสียงเป็น /t/ ต่างจากรูป ฦ *d* ในภาษาไทยที่เป็นเสียง /th/ จึงมีการปรับรูปให้เป็น ฦ *t* ตามการออกเสียงของคำต้นทาง

จวบ *cvap* /cùap/ “พบ, ประสบ, ร่วม, ถึง” (อยุธยา) จวบ *cvap* /cùap/ “พบ, ประสบ, ร่วม, ถึง” (รัตน.) < ขป. ជួប *juop* /cuəp/ “พบ, ประสบ, ร่วม, ถึง”

เต้า *tau*² /tâw/ “ไป” (อยุธยา) < ขบ. *dau* / *dov* “ไป” (Pou 1992: 258), ขก. *dau* / *dauv* / *do* / *dov* / *tiw*/ “ไป” (อุไรศรี วีระตะริน 2542: 78), ขป. ទៅ *dau* /tiw/ “ไป”

หากรักษารูปคงเดิม ជួប *juop* /cuəp/ และ ទៅ *dau* /tiw/ ควรเขียนในภาษาไทยว่า ฦวบ *jvap* /cùap/ หรือ ฦา *dau* /thaw/

ส่วนการปรับรูปพยัญชนะต้นควบมักจะเกิดกับพยัญชนะต้นควบที่ไม่มีในภาษาไทย ทำให้ภาษาไทยต้องปรับรูปเพื่อให้ออกเสียงตามระบบ

เสียงภาษาไทย เช่น **ชริน** *irin* /sàʔrin/ [เมี่ยม, เป็นมันวาว, สุกใส] (อยุธยา.) < ขก. *sril* “เมี่ยม, เป็นมันวาว, สุกใส” (Varasarin 1984: 217), ขป. **สริณ** *sril* /srəl/ “เมี่ยม” ใช้ขยาย **เฎา** *khmau* /kmaw/ “ดำ”

ในภาษาเขมรเมื่อพยัญชนะต้นตัวที่หนึ่งของพยัญชนะต้นควบเป็นรูปพยัญชนะกัก ไม่พ่นลม จะออกเสียงเป็นเสียงพ่นลม เมื่อภาษาไทยยืมคำมามากจะปรับรูปให้เป็นรูปพยัญชนะกักพ่นลมที่สัมพันธ์กัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ขดาน *khtān* /khàʔda:n/ “กระดาน” (อยุธยา.) < ขป. **กฺทา** *ktār* /kdaa/ “ไม้ที่เลื่อยออกเป็นแผ่น”

ขตวร *ktvar* ในคำว่า **ขตวรสรก** *ktvar srak* /khàʔduan sàʔrək/ “ชื่อช่างทูลลักษณะจำพวกหนึ่ง เป็นช่างที่มีทองขณะคล้องได้จากป่าแล้วมาตกลูกในเมื่อ” (อยุธยา.) < ขป. **กฺทูล** *ktoul* /kduəl/ “รุ่มร้อน”

ฉบับ *chpăp* /chàʔbàp/ [กฎหมาย, แบบฉบับ, ตัวอย่าง, ระเบียบ, ประเพณี] (อยุธยา.) < ขก. *cpāp* /cbap/ “กฎหมาย, แบบฉบับ, ตัวอย่าง, ระเบียบ, ประเพณี, ชื่อเรียกวรรณกรรมคำสอนเขมร” (Varasarin 1984: 159), ขป. **ชฺปาบ** *cpāp* /cbap/ “กฎหมาย, แบบฉบับ, ตัวอย่าง, ระเบียบ, ประเพณี, ชื่อเรียกวรรณกรรมคำสอนเขมร”

2.2.2 คำยืมภาษาเขมรที่มีการปรับรูปพยัญชนะสะกด มักเป็นการปรับรูปพยัญชนะสะกดที่ไม่มีในระบบเสียงภาษาไทย จึงต้องมีการปรับให้เข้ากับการออกเสียงพยัญชนะสะกดในระบบเสียงภาษาไทย เช่นการปรับรูปพยัญชนะสะกด **ញ ฑิ, ល I, ស s** ดังนี้

ขวน *khvan* /khwǝn/ “ขวนขวย, ฝั” (อยุธยา.) < ขก. *khval* “ตื่นเต้น, รุ่ง” (Pou 1992: 129), ขป. **ชฺวณ** *khval* /kwəl/ “ยุ่ง, กังวล, รุ่ง”

สรัน *srān* /sàʔran/ “เลือก, คัด” (อยุธยา.) < ขป. *srāl* “คัดเลือก, เลือก” (Pou 1992: 536), ขป. **สฺราณ** *srāl* /sral/ “เฟ้น, สรร”

โตรต *trot* /trò:t/ [เปลี่ยว, คะนอง, เพศผู้] (อยุธยา.) < ขป. **ทฺโรต** *tros* /traoh/ “ขึ้นเปลี่ยว, เกเร, ไม่เชื่อฟัง, เพศผู้, แกร่ง, บึกบึน”

ประดิง *prahtin* /pràʔduŋ/ [ไล่กวด, กวด] (อยุธยา.) < ขป.

๒๒.๓.๒ *prateñ* /pradōñ/ “ไล่กวด, กวด”

2.2.3 คำยืมภาษาเขมรที่มีการปรับรูปสระ จากข้อมูลพบว่า บางคำ คำยืมภาษาเขมรมีการปรับรูปสระด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้ **ชำเงือ** *jāṃñīea* /chamṅua/ “คิดเป็นทุกข์, วิตก, เจ็บปวด” (รัตน.) < ขป. **ជំងឺ** *jamñi* /cumṅi/ “โรค, อាកารไข้, การเจ็บไข้”

ขณะที่คำบางคำก็มีการปรับรูปสระตัวอื่นทั้งที่มีรูปสระในภาษาไทย เหมือนกับในภาษาเขมร เช่น **ประดิ่ง** *prahtīñ* /pràḍdṅ/ [ไล่กวด, กวด] (อยุธยา.) < ขป. **ប្រដេញ** *prateñ* /pradōñ/ “ไล่กวด, กวด”

2.2.4 คำยืมภาษาเขมรที่มีการแก้ไขเกินเหตุ ในที่นี้ หมายความว่า มีการแก้ไขรูปโดยที่ไม่จำเป็น หรือการแก้ไขให้ผิดจากรูปที่ควรเป็นในภาษาเขมร เช่นการเติมรูป ห สะกด และการเติมเครื่องหมายการันต์ เช่น

ตำริห์ *tāmri(h)* /damriʔ/ “ตำริ, ความคิด” (รัตน.) < ขก. *ṭamrih* “ตำริ, ความคิด” (Varasarin 1984: 156) < ขป. **ជំរិះ** *ṭamrih* /damreh/ “ตำริ, ความคิด”

ลำอุตม์ *lāmūt(m)* /lamʔùt/ “อ้อนน้อม, โน้ม, น้อม” (อยุธยา.) < ขป. **លំអុតិ** *lamūt* /lumqot/ “นบถนอบ นอบน้อม”

ตัวอย่างข้อมูล **ตำริห์** *tāmri(h)* /damriʔ/ สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยน่าจะรับรู้ว่า ในภาษาเขมรมีเสียงพยัญชนะพ่นลม /h/ เป็นพยัญชนะสะกด แม้ว่าในภาษาไทยจะมีการละรูป ះ ข้างท้ายคำ แต่มีการเพิ่มรูป **ห์ (h)** เข้ามาเพื่อแสดงให้เห็นว่าในภาษาต้นทางคำนี้มีเสียงพยัญชนะสะกด /h/ นอกจากนี้การเพิ่มรูป **ห์ (h)** ทำให้คำมีลักษณะคล้ายกับคำยืมสันสกฤต เช่น พิเคราะห์ เป็นต้น

ส่วนคำว่า **ลำอุตม์** *lāmūt(m)* /lamʔùt/ น่าจะเป็นวิธีการสะกดคำที่ลากเข้าความไปหารูปการสะกดคำแบบภาษาสันสกฤต คือ อุตม หรือ อุตม ก็ได้

สมุทรโฆษคำฉันท์เป็นวรรณคดีที่มีการใช้คำยืมภาษาเขมรมากโดย

เฉพาะในส่วนที่แต่งในสมัยอยุธยา ข้อมูลแสดงให้เห็นว่ารูปคำยืมภาษาเขมรที่พบมีลักษณะหลากหลาย มีทั้งใช้คำที่มีรูปเหมือนกับภาษาต้นทาง และดัดแปลงไปจากภาษาต้นทาง สอดคล้องกับสิ่งที่ชุลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2557: 1-24) กล่าว คือ คำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์มีการสะกดคำหลายระบบ จากข้อมูลพบว่าการดัดแปลงมีทั้งดัดแปลงโครงสร้างรูปคำ และรูปอักษร สิ่งนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การอ่านวรรณคดีเรื่องนี้เข้าใจได้ยาก เพราะมีการดัดแปลงคำไปจนกระทั่งไม่สามารถค้นหาคำต้นทางที่เป็นที่มาของคำนั้นได้

จากข้อมูลจะเห็นว่า รูปคำยืมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากจะเกิดจากความแตกต่างในเรื่องระบบเสียงของภาษาเขมรแล้ว ยังพบว่ากวียังมีส่วนสำคัญในการดัดแปลงรูปคำยืมภาษาเขมร ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อกำหนดฉันทลักษณ์และการสัมผัสบังคับหรือการสัมผัสไม่บังคับ การดัดแปลงรูปคำยืมของกวีเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ การดัดแปลงโครงสร้างคำในภาษาต้นทาง โดยการตัดหรือการเติม เช่น การเติมรูป r หรือทำให้คำพยางค์เดียวกลายเป็นคำสองพยางค์ หรือในทางกลับกัน กับการสร้างคำแผลงจากรากศัพท์ภาษาเขมรหรือภาษาอื่น โดยไม่เคร่งครัดเรื่องหน้าที่และความหมายของส่วนที่เติมเข้ามา คำที่สร้างขึ้นใหม่มีความหมายไม่แตกต่างจากรากศัพท์เป็นแต่เพียงสร้างคำขึ้นมาเพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดของฉันทลักษณ์และการสร้างความไพเราะทางเสียงที่เกิดจากการสัมผัสบังคับหรือไม่บังคับเท่านั้น

นอกจากนั้นแล้ว คำยืมจำนวนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงรูปคำจากการปรับรูปให้เป็นไปตามอักขรวิธีของภาษาไทยปัจจุบัน และการแก้ไขเกินเหตุซึ่งอาจเกิดขึ้นระหว่างการคัดลอก

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร, 2522. **สมุทรโฆษคำฉันท์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กาญจนา นาคสกุล, 2520. **ระบบเสียงภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตร ภูมิศักดิ์, 2548. **ศัพท์สันนิษฐานและอักษรวิจิตร**. กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต, 2542. “ภาษาเขมรกับการศึกษาวรรณคดีไทย.” ใน อรวรรณ บุญฤทธิ และคณะ (บรรณาธิการ), **ภาษา-จารึกเนื่องในวาระครบ 5 รอบ และเกษียณอายุราชการของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรศรี วรตะริน** (หน้า 171-199). กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.
- _____, 2557. “ปัญหา “กัมพูชากย์” บางคำในเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์.” **วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี** 10 (1): 1-24.
- บรรจบ พันธุเมธา, 2517. **พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุমানราชชน เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.
- _____, 2521. **พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุमानราชชน เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- _____, 2523. **พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุमानราชชน เล่ม 3**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- _____, 2525. **พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุमानราชชน เล่ม 4**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- _____, 2528. **พจนานุกรมเขมร-ไทย ฉบับทุนพระยาอนุमानราชชน เล่ม 5**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- พระยาอุปกิตศิลปสาร, 2539. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- มนทิรา วงศ์ชะอุ่ม, 2529. **การเปลี่ยนแปลงทางเสียงของหน่วยคำในภาษาไทย: การศึกษาเฉพาะกรณีวรรณกรรมร้อยกรองสมัยอยุธยา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- “เรื่องสมุทรโฆษ เล่ม 1,” ม.ป.ป. เอกสารต้นฉบับ: สมุดไทย อักษรไทย ภาษาไทย. เลขทะเบียน: เลขที่ 10. สถานที่เก็บ: หอสมุดแห่งชาติ.
- วัลยา ช่างขวัญยืน, 2541. “ศัพท์เขมรในวรรณคดีไทย: ศัพท์ยากหรือคำง่าย.” ใน บาหยัน อิ่มสำราญ (บรรณาธิการ), **ทอดักอักษร** (หน้า 28-41). นครปฐม: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรวรรณ บุญฤทธิ, 2557. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา 335 540 ระบบเสียงและไวยากรณ์ ภาษาเขมร (ฉบับปรับปรุง)**. ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุบล เทศทอง, 2542. “คำยืมภาษาเขมรจากกิลิตตะเลงพ่าย.” ใน อรวรรณ บุญยฤทธิ์ และคณะ (บรรณาธิการ), ภาษา-จารึกเนื่องในวาระครบ 5 รอบ และเกษียณอายุราชการของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรศรี วรรณสิน (หน้า 201-212). กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.

อุไรศรี วรรณสิน, 2542. พจนานุกรมศัพท์จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.

Antelme M., 1996. *La réappropriation en khmer de mots empruntés par la langue siamoise au vieux khmer*. Bangkok: Amarín Printing.

Guesdon, J. 1930. *Dictionnaire cambodgien-français*. Paris: LibériePlon.

Headley R.K., et al., 1977. *Cambodian-English dictionary*. Washington D.C.: Catholic University of American Press.

Huffman F.E., 1969. *Cambodian System of Writing and Beginning Reader*. New York: Cornell University.

Lewitz S. & Rollet B. 1973. “Lexique des noms d’arbres et d’arbustes du Cambodge.” BEFEO: 117-162.

Pou S., 1992. *Dictionnaire vieux khmer-français-anglais*. Paris: Cedorek.

Varasarin U., 1984. *Les éléments Khmers dans la formation de la langue siamoise*. Paris: SELAF.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 1967. វចនានុក្រមខ្មែរចោះពុម្ពលើកទី5. ភ្នំពេញ: វិទ្យាសាស្ត្រសិក្សា.